

Krivica.

Ivan Cankar.

ako je pač moji ulici v teh zimskih dneh? Kakor ji je bilo zmerom — temna je in pusta, vsa prazna, ker se njeni domovalci zavijajo v plahte, skrivajo v svoje brloge, če imajo brlog in plahto. Kdor se prikaže na ulici, gleda iznad visoko privihanega ovratnika plah

in zlovoljen, premražen in sestradan; sneg mu škriplje pod koraki, hiti suh in upognjen, ne pozdravi nikogar; hiti pač po žalostnem opravku, trkat na duri, pred katerimi bo dalje stal, preden bo potrkal, nego je bila dolga vsa žalostna pot . . .

Taka je moja ulica v teh zimskih dneh. Le včasih je malo izpremembe in malo glasnega življenja, takrat namreč, kadar se gospodar naveliča brezposelnega jetičnjaka ter ga z ženo, otroki in vso drugo brkljarijo požene iz brloga. To se godi teden za tednom, včasih tudi po večkrat na teden, in čudno se mi zdi, da se ljudje še niso privadili; še zmerom se zbirajajo v gruče, še zmerom jokajo, kriče in psujejo. Morda so se le privadili joku, kričanju in psovanju, da si tako olajšajo in razvedre pusto tišino teh zimskih dni . . .

Videl sem nekoč tako gručo. Droben, suh sneg je naletaval, tik pred Božičem je bilo. In vse se je vršilo kakor po navadi, samo gruča se mi je zdela gostejša in glasnejša.

Iz brloga so pognali Krepelko, krojača. Vsa brkljarija je bila že pred hišo, razmetana po snegu; ni je bilo veliko, pet grošev ni bila vredna; ampak otroški voziček je bil vmes, kajti otroškega vozička nisem pogrešil ob takih prilikah nikoli. Žena je stala na pragu, objokana, plaha, osramočena; poleg žene dvoje drobnih deklet, od mraza trepetajočih; vse, kakor je bilo zmerom in kakor je bilo v redu. V veži pa je stal gospodar, rdeč, debel, smehljajoč in si je s pazljivim očesom ogledaval to zanimivo komedijo, ki jo je bil sam ustvaril.

„Samo še do novega leta, gospod! Do novega leta še!“ je prosila ženska . . . Vse kakor po navadi! Da je bilo o vseh svetih, bi bila prosila: „Samo še do adventa, gospod! Samo še do adventa!“

„Plaćajte!“ je rekel gospod in se je smehljajal.
 „Človek bodite, gospod, bodite človek! Kam bi zdaj? Sneg je in mraz in Božič je blizu!“

„Plaćajte!“

„Pokleknite, otroci!“

Gospod pa je namršil obrvi.

„Kaj bi s to komedijo?“

In se je okrenil, kakor je bil širok . . .

Pred hišo je kričal zbor svojo pesem, ki sem jo tolikokrat poslušal in ki se nikoli ni izpremenila.

„Sramota!“

„Zverinstvo!“

„Hudodelstvo!“

„V mrazu! . . . V snegu! . . . Za Božič!“

„Zver!“

„Nečlovek!“

„Pobijte ga . . . Udarite!“

Ob tej poslednji noti se je gospodar vselej okrenil in hišnik je zaloputil težka vrata. Tedaj je bilo komedije konec; pesem je polagoma umolknila . . . tišina, sneg in mraz; ulica je spet zadremala v svojo žalost kakor lačen otrok, ki je bil v poluspanju naglas zajokal . . .

Samo nekaj ni bilo v redu; Krepelke samega namreč nisem videl. Po navadi je stal Krepelka ali Brezina ali Petersilka v veži pred gospodarjem, metal kučmo ob tla, bil se s pestmi po votlih prsih, kričal in prosil in psoval, okrenil se navsezadnje do ljudi na cesti ter jim napravil dolgo, zmedeno in pretresljivo pridigo; včasih se je tudi zgodilo, da se je, šibek in bolan, kakor je bil, zaletel v gospodarja ter ga obdelaval s pestmi, dokler ga niso siloma odgnali . . .

Krepelka pa se je skrila. Že od zgodnjega jutra ga ni videla žena, tudi sosedje ga niso videli. Kod je hodil, sam Bog vedi. Romal je, mislim, po tistih čudnih potih, ki drže navsezadnje v sramoto in obup — beganje, iskanje brez cilja, prosjačenje brez upa, polblazno terjanje „na podlagi človeške pravice do človeškega življenja“. To so bila pač njegova temna pota . . . Poznal sem jih že, ki so tako romali, in celo hodil sem že za njimi; pod noč so pocepali vsi . . .

Tudi Krepelka je bil truden, ko je ob poznem večeru omahnil v krčmo. Niso bile trudne samo noge, tudi srce mu je bilo čudno otopelo; vse je ugasnilo v njem, ostala je ena sama težka misel.

„Ubijem ga!“ je rekel naglas; ampak glas je bil čisto miren, kakor da je bil rekel: „Pozdravim ga!“

„Kaj pa blebečeš?“ se je okrenil gost ob sosednji mizi. „Kaj si vstal iz groba, Krepelka?“

Zares je bil Krepelka v lica tako siv in suh in zares mu je bilo čelo tako visoko vzbočeno nad vdrtimi očmi, da je bil bolj podoben polnočnemu blodniku nego živemu človeku.

„Nisem vstal iz groba,“ je odgovoril „temveč šele vanj pojdem nocej!“

„Na cesti, kaj?“ ga je vprašal sosed prijazno, kakor da ga vprašuje o vremenu.

„Na cesti! . . . Prisedi k tej mizi, zakaj prelen sem in preveč truden, da bi vstajal sam . . . Zdaj poslušaj, da ti razložim!“

„Kaj bi razlagal?“ je skomizgnil sosed z rameni in je pusto pogledal. „Veliko sem že slišal takih zgodb, tudi sam sem jih že doživel . . . in mislim, da jo doživim ob novem letu spet . . . morda poslednjikrat . . . Ampak čemu bi se zaradi tega cmeril in čemu bi razlagal drugim ljudem? Je že tako!“

„Ni tako!“ je vzkipel Krepelka. „To se vpraša, če je na svetu pravica ali če je ni! Premisli: jaz nisem plačal — dobro! Gospodar me požene na cesto — dobro! Do tukaj je vse, kakor je bilo in kakor še dolgo bo. Pravijo, da je pravica — pa bodi pravica; preveč sem bolan, da bi se prepiral ž njimi o teh visokih rečeh . . . Ampak preudari: za Božič na cesto!“

„Kako da ne za Božič? Jaz pojdem za novo leto; drugi pojdejo za svete Tri kralje, za Svečnico in za Veliko noč . . . Praznik je praznik in cesta je cesta!“

„Ne! Pretvarjaš se, nalašč se pretvarjaš! Zdi se mi, da že zdavnaj nisem več kristjan — o Božiču pa bi sklenil roke in upognil glavo. Romar, ki si nikoli ne odpočije, si odpočije za Božič; popotnik, ki ne pozna krova, si ga poišče za Božič! Kaj mraz in sneg! Če bi najtoplejše solnce sijalo — za Božič ne na cesto, rajši v ječo! . . . Pognal me je — njegova pravica; za Božič me je pognal — njegov greh . . . Jaz pa sem sklenil in ne bom več razklenil!“

Sočutno se je nasmehnil sosed.

„Zmerom si bil otrok! . . . Če bi ti ugrabili hlebec kruha, bi ne trenil; če bi ugrabili tvojemu otroku zdrobljen piškot, bi planil!“

„Dobro si premislil . . . bil bi večji greh!“ je odgovoril Krepelka ves resen.

„Pa kaj si sklenil, kar ne bo razklenjeno?“

„Da ga ubijem! Zjutraj, ko sem se napravil na nespametna pota, sem rekel: natanko vem, da ne opravim nič; in kadar nič ne opravim, pojdem ter ga ubijem! . . . Tako sem se namenil; in storil bom brez kričanja in brez komedij. Še prav prijetno sem si izmislil: predenj stopim in mu porečem: Gospod, brez zamere, tako in tako . . . pogledjte, prosim, skozi tisto okno! On, bedak, se bo res okrenil, jaz pa ga udarim s kamenom na tilnik, z lepim okroglim kamenom, ki ga nosim v suknji že od jutra . . .“

Sosed mu je gledal v obraz, nato si je počasi točil ter je pil; ko je bil kozarec do kaplje prazen, je vstal ter je šel brez pozdrava.

Krepelka se je naslonil s komolci ob mizo; nič mu ni bilo žal za sosedom, celo prijetno mu je bilo, da je ostal sam s svojo mislijo.

„Malo predrznosti bo treba . . . napil se bom te predrznosti. Še krona je tukaj — za krono pijanosti bo dovolj . . . Ali bo molče treščil ob tla, ali bo zakričal, zastokal vsaj? . . . Škoda, rad bi mu videl v obraz, v tisti spačeni, bedasto prestrašeni, in v tiste zakrva-vele, izbuljene oči . . . In nato pojdem, kakor je sklenjeno . . . ne bom se prerekal z biriči in sodniki . . .“

Na steni je visela starinska ura; zahreščalo je, zdrknilo, z urnimi udarci je oznanilo uro osmo.

Krepelka je vztrepetal.

„Čas je! . . . O Bog nebeški, kod zdaj pač romajo, kod jokajo?“

Ves večer se ni bil domislil ne žene, ne otrok . . . nenadoma jih je zagledal kakor tik pred očmi — sredi puste temne ulice ihteeče, od gladu omahujoče, od mraza trepetajoče.

„Kam si skrtil pravico, o Bog, kam si jo zakopal? Ti sam si imel krov in jasli za svoj sveti Božič!“

V bridkost je zatonila temna misel, sama iz bridkosti porojena; in v srcu ni bilo ničesar več nego bolest brez upa in brez poti . . .

Natakar je prišel mimo, položil je predenj časopis. Z motnim pogledom se je ozrl Krepelka na črne vrstice, ozrl se je vdrugeč in se je nasmehnil.

„Kaj je drugače tudi še krivica na svetu . . . tudi še za sveti Božič? Kaj je nisem okusil sam?“

Bral je od vrste do vrste in njegove oči so gledale zmerom bolj osuplo.

„Kaj? Ali se res preлива eno samo morje solzá od vzhoda do zahoda? Kaj? Ali je reš ta moja bridkost le ena solza v tem strašnem morju? . . . Glej, ta človek je trpel, trpel je in poginil; en sam

je bil! . . . Glej, ta rod je trpel, trpel je in poginil . . . cel rod je bil! Tisoči se grudijo, padajo v grob — kdo joka za njimi? Milijoni trpe — trpe do groba; kdo jih tolaži? . . . Morje se preliva brez konca in brez mej — solza pa se je spuntala! V kateri deželi sem živel, v katerem kraju, da vas nisem videl, bratje, ki ste bolj ranjeni od mene in ki nosite brez krika in brez ihtenja?”

Natakar je gledal nanj in je zmajeval z glavo; Krepelka pa ga je poklical.

„Čujte . . . ali je prepovedano ubijati?”

Natakar je vzdignil obrvi.

„Seveda je!”

„Dobro ste povedali! . . . Zdaj pa mi še prijazno povejte: koliko ljudi pa je v tem mestu, ki nimajo nocoj ne večerje, ne krova?”

„Desettisoč jih je . . . mislim!”

„Desettisoč! . . . In če bi vsak izmed teh . . . pa kaj bi govorila! . . . Še tole: ali ima po vaši sodbi vsak izmed teh desetih-tisoč po krono v žepu?”

„Težko, da bi jo imel!”

„Prisrčna hvala, prijatelj! Jaz namreč imam krono v žepu in še slavno gostbo napravim nocoj!”

Natakar je začuden gledal za njim, Krepelka pa se je napotil z dolgimi koraki proti sivemu predmestju; vesel in čist je bil v svojem srcu, kakor da je hitel paradižu naproti.

Tako je šel in Bog nakloni, da je šla zvezda ž njim . . .

Pesem.

Ne more ogreti ti duše mila beseda,
ne prošnja srcá, ne svetla solza v očeh . . .
Ne lica v ljubezni žareča, ne v strašti bleđa,
ne pesem mila, ne usten bolestni nasmeh . . .

A to je igra . . . Ne vem, čigava izguba?
Pa kaj ti je mar, da srcé mi krvavi? —
Otožne ustne prosijo smrti poljuba,
milejše zvezde na grob — moje oči . . .

Nataša.

